

סוטה לח

משה שווערד

1. באר שבע מסכת סוטה דף לז עמוד ב

במדינה אומרים אותה שלש ברכות כו'. מכאן קשה לי על הרמב"ם ז"ל (פ"א משקלים מ"ג, סוכה פ"ג מ"י. ע"י רמב"ם הל' מע"ש פ"ג מ"ד) שפירש בכל המשניות דקתני מדינה שכל ערי ישראל קרויין מדינה מלבד ירושלים, ולא כדפירש רש"י שאפילו ירושלים היא בכלל מדינה, דהא מדינה דהכא ודאי כולל גם ירושלים, מדמפרש הגמרא הטעם שהיו אומרים במקדש ברכה אחת לפי שאין עונין אמן במקדש, וקא יליף ליה מקרא (נחמיה ט, ה) קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם, והא ודאי דוקא במקדש עצמו ולא בירושלים, וכמו אינך מדינה דבמשנה שהם בודאי גם ירושלים בכלל. [א. ה. עיין מש"כ רבינו תמיד כז, ב ד"ה היוצא בהן ולמדינה]:

2. ספר ילקוט ישעיהו

במקדש היה אומר את השם בכתבו. והטעם איתא דכל העולם מלא קליפות ואין כדאי להוציא השם של הויה בכתבו, משא"כ במקדש דהוא נגד שער השמים ושום קליפה וטומאה אין יכולים לשלוט שם היה מזכיר השם בכתבו, וכזה נ"ל לפרש בפ' תרומה ועשו לי מקדש פרש"י לי לשמי, ר"ל שיעשו מקדש כדי שיהא רשאי להזכיר שם השם בכתבו וז"ש לשמי וק"ל. (חידושים מלוקטים מספר זרע יצחק, תמיד פ"ז מ"ב).

3. איזהו מקומן מסכת סוטה דף לז עמוד ב

ברכת כהנים כיצד במדינה אומר אותה שלש ברכות:

א [חייב ברכת כהנים בגבולין האם הוא מדאורייתא או מדרבנן:

הקר"א דן דמלשון הרמב"ם (ריש הל' תפילה) שנקט בסתמא דמצות עשה לברך את ישראל בכל יום משמע שהוא מן התורה, וכן בגמ' (לח.) משמע שמן התורה מצותה אף בגבולין אלא שאומרים אותה בכינוי, וכן מימרא דריב"ל (לח:) "כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה" משמע אף בגבולין, ובתוס' (ריש לח:) הביאו ירושלמי דכהן מהו שיטמא לנשיאת כפים דיבוא עשה וידחה ל"ת, ובגבולין איירי.

אלא שתמה דלא נמצא מקור לחיוב זה בגבולין, דלא אשכחן חיוב להתאסף בעשרה ולברך, ואי כשנאספין לתפילה הלא חיוב תפילה גופו הוא מדרבנן, ואף לשיטת הרמב"ם שהיא דאורייתא היינו על היחיד בשאילת צרכיו ולא באסיפת ציבור. ומצדד קצת הקר"א דאכן ברכת כהנים בגבולין הוא מדרבנן, דקרא דכתיב "ושמו את שמי" דרשו בגמ' שמי המיוחד והיינו בבית הבחירה דוקא, אלא שהניח בתמיה שמכל ראיות הנ"ל אין משמע כן.

ובעמק ברכה (ענין נשיאת כפים, אות א') כתב ששמע מהגרי"ז בשם אביו הגר"ח לישב, דאף לסוברים דתפילה דרבנן היינו דחובת תפילה ליכא מן התורה, אבל מצוה קיומית יש בזה לכו"ע, ולכן המתפלל מקיים מצוה דאורייתא ועושה בזה עבודה, ושפיר שייך נשיאת כפים בגבולין מן התורה. ועי' ח'י הגר"ז בסוגיין. ויסוד זה שגם למ"ד דרבנן

יסודה מה"ל מצינו גם בהגהות ריעב"ץ (שבועות יג). וראה עוד בשיעורי הגר"מ פיינשטיין (אות צ"ג). ובשפ"א (ליקוטים) מצדד שבמדינה הוא מדרבנן, וכתב דכן משמע קצת מדברי תוס' (לח. ד"ה וכתוב) שנקטו דלא היה נשיאת כפים כל יום אלא בעבודה, והלא היה גם במדינה, אלא משמע דסברי שבמדינה הוא מדרבנן. והגר"פ בביאורו לרס"ג (עשה קנ"ה) האריך להוכיח שגם דעת הרס"ג דמן התורה אין עשה דנשיאת כפים אלא בשעת עבודה במקדש ובמרומי שדה ביאר דהא דמרבין בגמ' (לח.) מדכתיב "כל הימים" דאפילו לאו עבודת ציבור, אתי לרבוויי נשיאת כפים במדינה בשעת תפילת רצה שהיא במקום עבודה, עי"ש, ומשמע דס"ל שבגבולין הוא מן התורה. ועוד בנידון זה - יעו"ר בשדי חמד (כרך ה', דברי חכמים ס' ס"ד), ערוך השולחן (קכח. א.), שו"ת בנין שלמה (ס' י'), ודברות אריאל (ס' מ"ח).

ב... ובמקדש ברכה אחת - בגמ' (מ:) מפרשינן טעמא לפי שאין עונין אמן במקדש. ועי"ש בתוס' (ד"ה כל כך) שדנים הרי אומרים ברוך שם כבוד מלכותו וכו', ועי' בדברינו שם. ובשיעורי הגר"מ פיינשטיין (אות צ')

נסתפק האם כיוון שעונין אמן במדינה ממילא נעשה ג' ברכות, ובמקדש שאין עונין אמן ממילא נעשה ברכה אחת ואינו חלוקין בעצמם, או דבעצמם דין המדינה הוא שיהו ג' ברכות ובמקדש שתהא ברכה אחת - ע"י מש"כ בזה.

4. ספר ילקוט ישעיהו

הציץ, אבל כהן הדיוט שהיה מגביה ע"ג ראשו דהיינו למעלה מהתפילין לא חיישי, דזהו תימה לומר שמגביה למעלה מראשו ולעולם למטה מתפילין של ראש ואם יש לפרש כך י"ל שהיה צריך לעשות תפלה של ראש גבוה כדי שיהיו הידים למטה, גם יש לתמוה האין אדם נושא תפילין של יד הלא הראש הוא למעלה, ושמא י"ל דכיון דאיכא תפילין של ראש שהן למעלה מנכרא מילתא, ע"כ. ועי' להלן בד"ה שאינו מגביה.

ובפירוש הראב"ד (חמיד פ"ז מ"ב) כתב:
במדינה כנגד כתפיהן היו עושין וכ"ש אם יגביהן למעלה מראשיהם דשפיר דמי חוץ מכה"ג שאינו מגביה ידיו למעלה מן

5. ספר באר שבע על סוטה דף לח/א

שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ. וא"ת דהא בסוף פרק הקומץ (מנחות לו, ב. ועי' שבת יב, א) אמרינן **חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה קל וחומר מציץ**, ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה (שמות כח, לח) והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו, תפלין שיש בהן אזכרות הרבה עאכ"ו, וא"כ נימא **מכח האי ק"ו שיהא אסור אפילו לכהנים הדיוטים להגביה ידיהם על גבי ראשיהם מחמת התפילין שיש בראשיהם**. [1] וי"ל דאינו ק"ו גמור מדאורייתא אלא מדרבנן, כמו שפירשו התוספות בפרק קמא דיומא (ח, א ד"ה ומה ציץ), דהא איכא למיפדך מה לציץ שכן השם בגלוי תאמר בתפילין שהם מחופין עור, ואין לתרץ דהכא נמי כתוב שדי בתפילין בקמטין, חדא דאין זה כתב גמור, דדוקא ש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני, אבל דל"ת יו"ד לא. ועוד בציץ איכא שם המיוחד בן ד' אותיות דחמיר טפי, ולפיכך אשכחן כמה דברים המותרין לעשות בזמן שיש תפילין בראשו, כגון הנושא משא של ד' קבין בראשו ותפילין בראשו אם אינן רוצצות מפני המשווי מותר כדאיתא בריש פרק המקבל (בבא מציעא קה, ב), ועוד דבבית הכסא עראי מותר להשתין כשהן בראשו, ואפילו בבית הכסא קבוע היינו מתירין אי לאו דחיישינן שמא יפנה כדאיתא בפרק מי שמתו (ברכות כג, א) וכהנה רבות, וכל זה מפני שהם מחופים בעור. והא דאמרינן ק"ו מציץ כו' הכי קאמר, נהי נמי דאיכא חומרא טפי בציץ כדפירשת, מכל מקום כיון דאיכא בתפילין צד חשיבות זה טפי שיש בהן אזכרות הרבה, סברא הוא שמן הדין יש לחכמים לתקן למשמש בהן כל שעה:

6. איזהו מקומן מסכת סוטה דף לח עמוד א

[2] **עוד יש לחלק דהרמת הידים מעל הראש הוא זלזול בציץ יותר מבתפילין, לפי שהשם החקוק בציץ הוא בגלוי ואילו אזכרות דתפילין הן מכוסות, אך לענין היסח הדעת חמירי תפילין שיש בהן אזכרות רבות.**

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף לח עמוד א

הקשה הראב"ד ולמה דוקא לכה"ג אסור להגביה ולישא כפיו מעל ראשו, משום ציץ דעליו, הא כהנים הדיוטים קא מלבשי תפילין על ראשם והיאך הותר להם להגביה ידיהם מעל ראשיהם. ונראה להוסיף בדבריו דהא מבואר בכמה מקומות בש"ס [זבחים י"ט ע"א] דמקום יש בראש לשני תפילין או לתפילין ומצנפת. מכ"ז מבואר דכהנים הדיוטים היו לובשים תפילין בשעת עבודה, וא"כ בשעת נשיאות כפים נמי היו לבושים בתפילין. וא"כ היאך הגביהו ידיהם מעל ראשיהם במקדש. ואין לחלק בין תפילין לציץ, דבציץ השם מגולה, משא"כ בתפילין. דהרי ביומא ז' ע"ב עבדי הגמ' ק"ו דמה לציץ שיש בו אזכרה אחת, היסח הדעת מעכב בה, כ"ש בתפילין שיש בהם הרבה אזכרות שהיסח הדעת מעכב בהם, הרי דתפילין חמירי מציץ, ואם בציץ מצינו דאין להגביה ידיו מעליהם ק"ו לתפילין.

ואה"נ דלדעת התוס' ביומא שם דס"ל דק"ו פריכי הוא, דמה לציץ שהשם מגולה, תאמר בתפילין שמכוסה, ורק מדרבנן הוה. א"כ שפיר דה"נ ליכא למיסר הגבהת ידיו למעלה מתפילין, דהרי השם בו מכוסה. והראב"ד לא נקיט כן, אלא כפשטות הגמ', דאיכא ק"ו מציץ לתפילין.

וכתב הראב"ד דלעולם באמת אסור להגביה ידיו למעלה מתפילין, והכהנים במקדש היו עושין תפילה גבוהים, דאפילו ישאו כפיהם מעל ראשיהם עדיין לא הוה ידיהם מעל תפילהם, וכו'. (ועי' או"ז סי' תי"א).
נמצא להלכה לדעת הראב"ד דיש לחשוש שלא להגביה ידיו מעל תפילין, וכשבא להוציא ספר מעליו יזהר שלא יגביה ידיו מעל ראשו, דנמצא מגביה ידיו מעל תפילין, ואסור הוא.

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף לח עמוד א

במדינה כהנים נושאים את ידיהם כנגד כתפיהם. האבנ"ז [או"ח ל"א] כתב לדון בכהן שנקטעה לו כף ידו אם יכול הוא לברך דהיינו אם נשיאת כפים מעכבת היא או לא, וברישא נסתפק דכיון דכתיב בזה כה והיינו דילפינן לה כה תברכו בנשיאת כפים האם כה עיכובא הוא או לא. ולבסוף מסיק דודאי מעכב וחיליה דיליה הוא מהריטב"א בסוכה [ל"א ע"ב] משמו של הרמב"ן דכתב שם להקשות במאי דאיתא שם דלרבנן דלולב אין צריך אגד רק מדרבנן, א"כ ליכא בל תוסיף בהוסיף מינים אחרים ואפילו אגדו דכיון דלאו שמה אגד עלה, דהרי אין צריכים לזה, א"כ האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, וכל מין עומד לעצמו. והקשה הרמב"ן דא"כ למה איכא בל תוסיף בברכת כהנים, בהוסיף עוד ברכה ה"נ נימא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי דאין כאן דבר המצרפם. ותירץ הרמב"ן שאני ברכת כהנים שצריך פרישת כפים, וכיון שהכל עושה עם פרישת כפים, הוה ליה כלולב לר"י, שצריך אגד עיין שם.

וכתב האבנ"ז דהשתא אי נימא דפרישת כפים אינה מעכבת, א"כ הוה ליה כאגד לרבנן, שצריך משום הדר, ואינו מעכב, ואעפ"כ אינו פועל דין בל תוסיף, כיון דאינו מעכב, אלא ש"מ דודאי מעכב הוא...

9. דף על הדף מסכת סוטה דף לח עמוד א

במשנה: ר' יהודה אומר אף כה"ג מגביה ידיו למעלה מן הציץ כו'. במשך חכמה (פ' שמיני ט' כ"ב) מבאר נקודת המחלוקת בין ר"י ורבנן אי כה"ג הי' מעלה ידיו למעלה מן הציץ בעת נשיאת כפים או לא. דהנה אמרינן הכא לעולם תהא אימת ציבור עליו, שהרי הכהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה.

ונחלקו ר"י ורבנן עד איפא הוא גודל מעלת וכבוד הציבור, דרבי יהודה לשיטתו דס"ל (סנהדרין י"ב ע"ב) דטמאה הותרה בציבור, והיינו דגדול כוחו של הציבור שמתיר בגללו להקריב קרבנות בטומאה, ואינם צריכים להגיע לריצוי של הציץ. וא"כ מעלת הציבור הוא מעל הציץ, ומשו"ה לשיטתו ס"ל שהכהן גדול בשעה שהי' מברך את העם מפני כבוד הציבור הי' מעלה את ידיו מעל הציץ, אמנם חכמים ס"ל דטומאה דחוי' בציבור, ובעינן גם בציבור להגיע לריצוי שלהציץ, לכן הי' אסור לו להעלות ידיו למעלה מן הציץ אף בעת נשיאות כפים...

10. תוספות מסכת סוטה דף לח עמוד א ד"ה ונאמר להלן

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך - תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (דף לג.) וי"ל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתייה מפורש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך הקללות המפורשות ארור האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה.

11. תוספות מסכת סוטה דף לח עמוד א ד"ה או אינו

או אינו אלא בכינוי [1] רבינו הלל פי' בספרי בכינוי כגון אל אלהים צבאות ולא מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן ארבע אותיות [2] אלא בכינוי יש לומר כקריאתו באל"ף דל"ת.

12. רש"י על סוטה דף לח/א

גמרא: או אינו אלא בכינוי ת"ל ושמו את שמי המיוחד לי כו'. ק"ל דבפ' קדושים בפסוק ולא תשבעו בשמי לשקר פרש"י לפי שנאמר כו' מניין לרבות כל הכנויין ת"ל ל"ת בשמי לשקר כל שם שיש לי והוא מת"כ וע"ש בק"א:

13. ספר ילקוט ישעיהו

וכבר העיר הרא"ש במס' שבועות (פ"ד ס"י כ"ד) ד"ל: והא דלא אמר רבשמי (לא תשבעו בשמי לשקר) הוי שם המיוחד דוקא כדאמר (סוטה דף לח) גבי ברכת כהנים ושמו את שמי על בני ישראל שמי המיוחד, משום דסיפא דקרא מוכיח וחללת את שם אלהיך משמע שאף על הכינויין הוא מזהיר וכ"כ לא תשא את שם אלהיך.

14. תוספות מסכת סוטה דף לח עמוד א ד"ה הרי הוא

הרי הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתך - הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והיינו דקמתמה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם שם אני מצוה להזכיר שמי המיוחד לי והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמר' בפרק טרף בקלפי (יומא דף לט): לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י כהן שבידך ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דזבחים (דף כג): דיושב מחלל עבודה הילכך אף כאן צריך לחזור ולברך מעומד.

15. ספר עבודת דוד

תוס', ד"ה הרי הוא אומר בכל מקום אשר אבא אליך

כתבו התוס' הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי וכו' והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי וכו', ונראה דמהאי טעמא נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמר' בפרק טרף בקלפי (יומא ל"ט, ב') לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה עיי"ש. הנה מבואר בתוס' שהטעם שנמנעו מלברך היה מעיקר דינא שחסר התנאי של גילוי שכינה. ועיין ברש"י ביומא שם שכתב וז"ל: מלברך ברכת כהנים את העם בשם המפורש שלא היו כדאי ע"כ. הנה מבואר שלא פירש כהתוס' מפני שחסר תנאי של גילוי שכינה להזכיר שם המפורש אלא מפני שלא היו ראויים להתברך בברכה כזו עם שם המפורש. ועיין ברמב"ם פי"ד מהל' נשיאת כפים הל' י' שכתב: ומשמת שמעון הצדיק פסקו הכהנים מלברך בשם המפורש אפילו במקדש כדי שלא ילמד אותו אדם שאינו חשוב ואינו הגון עיי"ש, הרי גם הרמב"ם לא פירש כהתוס' אלא מפני שחששו שמא יבא השם לאיש שאינו הגון.

והנה עיין ברש"ש שהקשה על התוס' אם כן למה היה הכהן גדול אומר השם ככתבו ביום הכיפורים אחר מיתת שמעון הצדיק. ותירץ הרש"ש שאולי נדרוש המקרא דכל מקום הכי, דבכל מקום אשר אבא אליך אזכיר את שמי וברכתך, דמשמע שדוקא בשעת ברכה

קפיד אגילוי שכינה, אבל שלא בשעת ברכה כמו כהן גדול ביוה"כ לא קפיד עיי"ש. והנה זה ניחא לשיטת התוס' שנמנעו מפני שחסר התנאי של גילוי שכינה, ולפירוש רש"י שנמנעו מפני שלא היו ראויים לברך בשם י"ל דמעיקרא לא קשה, די"ל שהקפידא הוי רק בברכה ולא בהזכרת השם בוידוי, אבל לשיטת הרמב"ם שהטעם שנמנעו לברך בשם הוא מפני שחששו שמא ילמד אותו אדם שאינו הגון תקשי אמאי לא חששו לכך ביוה"כ. ואולי י"ל על פי הירושלמי שהביאו התוס' להלן [מ', ב'] ד"ה וכל כך למה שביה"כ לא היו זוים עד שהשם מתעלם מהם", ולפיכך לא חששו, וצ"ע. [כתבתי זאת כפי מה שהבנתי כוונת הירושלמי ר"ל שהשם היה מתעלם ונשכח מן השומעים, אכן ראיתי בחי' מרן הגרי"ז עה"ת פ' כי תשא, וכן בספרו על יומא עמוד 72 שפירש דר"ל שהיתה נגמרת האמירה ע"י הכהן ולא שהיה נשכח מהם, וצ"ע.]

ובעיקר מש"כ התוס' שנמנעו מלברך מפני שמשמת שמעון הצדיק לא זכו לגילוי שכינה, יש לעיין שביומא [כ"א, ב'] מבואר שה' דברים חסרו בבית שני ואחד מהם הוא גילוי שכינה, ואם כן מדוע דוקא כשמת שמעון הצדיק נמנעו מלברך. ואולי מה שנאמר שחסרו בבית שני אין הכוונה בתחלת בית שני אלא ר"ל בתקופת בית שני, והכוונה היא כשמת שמעון הצדיק, דכמה נסים שנעשו בבית המקדש פסקו כשמת שמעון הצדיק כמבואר ביומא [ל"ט, א'] עיי"ש, וצ"ע.

16. ספר ילקוט ישעיהו

בקול רם כו' בלחש. נראה דסיפא דוקא, ולא
דוקא קול רם אלא כאדם האומר
לחבירו (ולפ"ז אולי י"ל שערך הקולות לפי
ערך השומעים שהאמירה להם ואם הקהל
רבים בעינן קול רם ממש) ודנקט קול רם
לישנא דקרא בלויס בכרכות וקללות, ואף
התם מפרשינן בירושלמי בפרקין ה' דל"ד קול
רם אלא מעולה שבקולות וזהו בינוני והביאו
הטור סי' קכ"ח לענין נ"כ ג"כ. (הגו"ח הרד"ל).
ועי' גם בפרי חדש (אור"ח סי' קכח סייד) שכתב
דהכוונה לקול בינוני וכתב: והיינו

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף לח עמוד א

תניא אידך כה תברכו בקול רם וכו' וכו' ת"ל אמור להם כאדם שאומר לחבירו. הנה לקמן ילפינן מאמור להם
דהש"ץ צריך להזמין הכהנים לברכה, ומבואר משמעתין דזה דאורייתא. וכתב הט"ז [סי' קכ"ח ס"ק ג']
דלא מיבעי דקריאת כהנים דאורייתא. אלא ה"נ להקריא כל תיבה ותיבה מברכת כהנים דאורייתא, עיין
שם שהאריך. ומ"מ נראה דזה למצוה בעלמא ואינו מעכב אלא כהן יכול לברך גם בלא שהקריא לו הש"ץ
כל תיבה ותיבה. והפר"ח שם חולק עליו וס"ל דהאי מילתא שחזן מקרא אותו כל תיבה ותיבה, אינו אלא מדרבנן
וקרא אסמכתא בעלמא עיין שם.

עכ"פ לדברי הט"ז דקרא דאמור להם קאי נמי שמקרא אותו הש"ץ מילה במילה. יש להוכיח מזה נגד מה שנהגו
קצת מהעולם דהש"ץ מקרא התיבות בלחש, שלא יגביר קולו יותר מהכהן דאדרבה כיון דהאי הקראה ילפינן לה
נמי מאמור להם, והרי מקרא דאמור להם ילפינן דבעינן שיאמרו הכהנים בקול רם, הרי מבואר מזה דה"נ המקרא
בעי שיאמר בקול רם, ומנהג טעות הוא בידם. אח"כ מצאתי דבפירוש כתב כן הכל בו בדיני ברכת כהנים
דבעינן שיאמר המקרא בקול רם.

18. עיין לקמן בענין שומע כעונה

=====

19. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב הא דסליק לפרקים. פרש"י בחגים
ובמועדים. וכן במס' ר"ה (לה).
פרש"י של פרקים מועדות. וממה שכתב כן
ולא פירש כפשוטו שעולה לפרקים בכל עת
לפי דעתו, נראה מזה מקור לדברי הרמ"א
(אור"ח סי' קכח סמ"ד) דנהגו במדינות אלו
שאינן נושאים כפיהם אלא כיו"ט, וכן בזמן

וזכורני ששמעתי כמדומה מחותני הגאון
מהרי"ץ הגאב"ד דוואלזין, שפע"א הסכים

הגר"א להנהיג נשיאות כפים בכל יום בבית מדרשו, ועכבוהו מן השמים ונלקח לבית האסורים בעת המחלוקת הנוראה בוויילנא ל"ע, ואח"כ חו"ז הגאון מוה"ר חיים מוואלזין הסכים שיצוה לישא כפים, ובאותו לילה נשרף חצי העיר, וביהכ"נ שבעיר, וראו והתבוננו שיש בזה איזה דבר סוד בסתרי השפעת היורד ע"י ברכת כהנים בחו"ל, ואין אתנו יודע עד מה עכ"ל.

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף לח עמוד ב

ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה וכו'. והנה הבית אפרים [או"ח ו] נשאל בדבר המנהג הנהוג בכל המדינות בחו"ל שלא יהיו הכהנים נושאים כפיהם אלא ביום טוב בלבד, ויש מי שלבו נוקפו בדבר, לפי שמ"ע מן התורה היא שיהיו נושאים כפיהם בכל יום, וא"כ מה היסוד שביטלוהו. והאריך שם הבית אפרים לבאר דכיון דכהנים בזמננו כהני דספיקא הוה ולא כהני חזקה גינהו, ומבואר בכתובות כ"ד ע"ב דכיון דלא הוחזקו אינם אוכלים בתרומה דאורייתא דלמה שהוחזקו בחו"ל הוחזקו ולא יותר. והוכיח מכמה גדולי האחרונים דכהנים דידן לאו מוחזקים גינהו לגמרי, דהרי אין להם כתב המתיחס אלא כהני דספיקא הוו. וחזקתם מהני להם למה שנהגו ולא יותר. וא"כ דספיקא הוו היאך נכשיל אותם לומר להם לישא כפיהם כל יום, הא אינם מוחזקים להיות כהנים לענין זה, וזה שנושא כפיו עובר בעשה, ומשו"ה מה שנהגו נהגו ולא נחדש להם לישא כפים כל יום, כיון דאיכא הכא חשש עבירה בדבר.

והנה התו"ט בדברי חמודות על הרא"ש בבכורות [פ"א ס"ק כ"ט] כתב דיש לדקדק דבזה"ז שאין כהן מיוחס היאך יוצאים בכורי הכהנים והלויים בלא פדיון ושמא אינו כהן או לוי הואיל ואין לנו יחס רק חזקה

בעלמא, והיה ראוי להפריש הפדיון ויהיה לעצמו כמו בשאר ספיקות בכורות, אך לא מצאתי מי שכתב כן. הרי שלמעשה נקט דלא מצינו שכהנים בזמננו יפרישו על בכורותיהם והיינו דאפילו בדאורייתא סמכינן אחזקה אף על גב דלא נתיחסו. ואף על פי דלגבי תרומה מצאנו דלא סמכינן אחזקה אלא למה שהוחזקו ולא יותר, ובעינן כתב המתיחס. נראה דזה דין מיוחד בתרומה ומשום מעלה בתרומה נגעו בה. וזו סיבת הדבר שהחמירו בתרומה, אבל לעולם מה"ד סמכינן אחזקה נמי לדאורייתא. כך מבואר מדברי התו"ט וזה לכאורה דלא כהבית אפרים. ואפשר דמעלה עשו לנשיאות כפים כי היכי דעבידו מעלה לתרומה ומשו"ה למה שנהגו נהגו ולא יותר, ומשו"ה לא נבטל מנהג הראשונים שלא נשאו כפיהם אלא ביום טוב ולא בשאר ימות השנה. (ועיי' שאלת יעב"ץ סי' קנ"ה).

21. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף לח עמוד ב

כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה. והוכיח מכאן הקרן אורה דלכאורה ברכת כהנים בזה"ז דרבנן היא, דאי הוה דאורייתא מה שייך לקבוע זה ביחס לעבודה, דהיינו תפילת העבודה הא תפילה אינו אלא **מדרבנן**, ואפילו לדעת הרמב"ם [פ"א מתפילה ה"א] דתפילה הוה דאורייתא וכל יום חייב אדם להתפלל, אבל זה ודאי דנוסח התפילה וג' תפילות אינו אלא מדרבנן, וא"כ מה שייך לקבוע דדין דאורייתא יהיה תלוי בתפילה דרבנן, אלא ודאי נשיאת כפים לא הוה אלא מדרבנן. [ועיי' מה שנתבאר בהמשך].

22. ספר עבודת דוד

גמ', מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה

צ"ע דאם כן אמאי אין אנו נושאים כפים בעבודה אלא בהוראה. וראיתי בתורת הקנאות שהעיר בזה ותירץ שאני ברכת כהנים בתפלה שא"א להפסיק בתוך ברכת רצה, ולאחר רצה קורם מורים ג"כ אי אפשר כדאמרינן במגילה [י"ח, א'] דעבודה והוראה חרא מילתא היא עיי"ש דבריו. ועיין בערוך השלחן סי' קכ"ח סעי' ב' שכתב שקבעו קורם שים שלום משום

דברכת כהנים מסיימת בשלום וגם שם הוא גמר התפלה לכן סמכוה לשם עיי"ש.

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף לח עמוד ב

ביהכ"ג שכולה כהנים מקצתן עולים ומקצתן עונין אמן וכו'. והדברים צ"ב דהיאך יפקיעו מהם דין מצות עשה לברך. והרי ברכה דידהו יכולה לחול על עם שבשדות. ובפרט תקשה דבשלמא איכא עלייהו מצוה להתברך, וכמו שכתב החרדים ומסתבר דמצוה זו אכהנים לא שייך הוא, וא"כ דגם אין מקיים מצוה בזה שמתברך, היאך יפקיעו ממנו המצוה לברך.

וכתב הפמ"ג מ"ז ס"ק כ"ב לתרץ דלעולם סדר הדברים הולך שהש"צ קורא להם לברך, ובל"ז ליכא עלייהו דכהנים מצוה וחיוב לברך. ומסתברא מילתא דהאי הזמנה שייך רק לישראל, שישראל מזמין הכהן לברך. דהכהן הוא עצמו צריך לברך, איך יזמין אחרים, ומה שמצינו שש"צ כהן קורא כהנים, היינו דכי היכא דהוה שליח הציבור לענין תפילתו ה"נ הוה שליח הציבור, דהיינו ישראלים להזמין הכהנים לברך, ומכאן ישראל קא מזמין, אבל בלא זה כהן המזמין אין לו תוקף הזמנה ולא חל חיוב דאורייתא אכהנים לברך, וכיון שכן ניהא הכא דכיון דהוה ביהכ"ג שכולה כהנים, א"כ ש"ץ המזמין לברכה הוה נמי כהן, ולא בשליחות ישראל קא מזמין נמצא על הכהנים ליכא חיוב ברכה דאורייתא, ואין מונעים את הכהנים דאיכא בי עשרה מברכת כהנים דאורייתא, ושפיר קבעו חכמים מה שקבעו.

24. ספר עבודת דוד

גמ', למי מברכין אמר ר' זירא לעם שבשדות

והנה עיין במגן אברהם סי' קכ"ח ס"ק כ"ב שהעיר אמאי לא קאמר שמברכין לנשים וסף, כענין דאיתא בירושלמי פ' אין עומדין שהבאנו לענין עניית אמן, שהנשים וסף עונין אמן על הברכה. ואין לומר דהא דמרבין לעיל [ל"א, א'] גרים נשים ועבדים הוא דוקא כשיש כשרים שאז מתברכים עמהם דאם כן בגרים נמי נימא שאם אין בעיר אלא גרים וכהנים שלא יעלו הכהנים אלא לברך העם שבשדות [ולא יעלו אלא הכהנים היתרים מ' כמבואר להלן בסוגיא]. וכתב המג"א שנראה לומר שנשים וקטנים לא חשיבי לברכם לחודיהו כמש"כ רש"י גבי פחותין מ' עיי"ש.

ויש לומר בזה על פי מה שהבאנו לעיל בשם החרדים דאיכא מצוה על ישראל להתברך, ואם כן י"ל שזהו מעיקר צורת המצוה לברך אותם שמחוייבים להתברך, אבל לא נשים שאינן חייבות בכך [כיון דהוי מ"ע שהזמן גרמא] ולא קטנים שבכלל לא שייך עליהם חיובים, ולכן אינם חשיבי להתברך, משא"כ גרים שנתחייבו לבא להתברך ונתקיים בהם עיקר צורת הברכה שפיר חשיבי אפילו באחד.

25. דרשו משנה ברורה או"ח ס' קכח אות 9

9) אכן, להפסיק באמצע תפילת לחש בשתיקה כדי לשמוע ברכת כהנים, דעת הגרי"ש אלישיב (הערות על מסכת סוטה לח, ב, ד"ה שם) שאין לעשות כן, כיון שממשמעות כל הראשונים שלא הזכירו שיש מצוה להתברך, נראה שסוברים שאין מצוה בדבר [ועל כל פנים אין להקל כחרדים לענין זה, וראה עוד בספר אעלה בתמר (עמ' לח) בשם החזו"א שפסק שלא כחרדים], וראה להלן ס"ק עא שהובאו הדעות בענין זה.

שהוא מורה על קבלת הפרכה⁽⁸¹⁾.

81) וכן יחיד העומד באמצע קריאת שמע כשהגיעו הכהנים לישא כפיהם, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' כא אות ב) שמחויב לשמוע את הברכות ולענות אמן אחר כל ברכה, אבל אחר ברכת 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן' לא יענה אמן.

ויחיד שעומד בתפילת שמונה עשרה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שכיון שלדעת החרדים שייכים ישראל במצוה זו, מחויב להמתין בתפילתו ולשמוע את ברכת הכהנים [וכן דעת הגרש"ז אויערבך (ואני אברכם פע"א ס"ה)], אך אינו יכול לענות אמן אפילו אחר פסוקי הברכה, ואף אינו יכול לזוז ממקומו כדי לעמוד כנגד הכהנים. וסיים, שממילא פשוט שאסור לשום אדם להתחיל להתפלל שמונה עשרה כשלא יוכל לגמור תפילתו קודם נשיאת כפיים [אמנם, במקום אחר כתב בשו"ת אגרות משה (שם ח"ה סי' כ אות כג), שאף אם עומד באמצע שמונה עשרה מחויב לזוז ממקומו ולעמוד כנגד הכהנים, לקיים דין פנים נגד פנים, וכן יכול לענות אמן אם מובטח לו שיחזור לתפילתו]. אמנם, דעת הגרי"ש אלישיב (הערות על מסכת סוטה לח, ב ד"ה שם) שכיון שרוב הראשונים לא פסקו כדעת החרדים, גם הפסק בשתיקה אסור, והרי הם אנוסים וחשובים כעם שבשדות, וחלה עליהם הברכה.

ומי שעומד בסיום ברכת ההודאה ואומר יולך נאה להודות, בשעה שמתחילים הכהנים לברך ברכת כהנים, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טו) שיפסיק בשתיקה וישמע הברכה מהכהנים, וכן נהג החזו"א כשאירע לו שהתפלל עם הש"ץ (דינים והנהגות פ"ה) [אולם כבר הובא בשמו (אעלה בתמר עמ' יד) שאף שרשות לעשות כן מ"מ אין חיוב בדבר]. ודעת הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה אות סה בהע') שאף יענה אמן אחרי פסוקי ברכת הכהנים, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח תשובה יא). מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' רכו) שלא יענה אמן, ובשו"ת ציץ אליעזר

27. ספר עבודת דוד

והגה היעב"ץ במור וקציעה או"ח סי' קכ"ח וכן בשאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ה כתב שאין חיוב מן התורה אלא במקדש לחוד ועל סדר העבודה, אבל בגבולין ובזה"ז הוי רק מדרבנן. ועיין במשנה ברורה סי' קכ"ח בהגה"ה על סעיף מ"ד שהביא דברי המו"ק וכתב שאשתמיטתיה ספרא פ' שמיני פיסקא ט"ז וספרי פ' שופטים פיסקא נ"א דמפורש דהוי דאורייתא, וכן הוא פשטא דקרא [דברים י'] רכתיב "ולברך בשמו עד היום הזה" רמשמע שנוהג תמיד אפילו שלא בזמן המקדש עיי"ש. ועיין בחינוך מצוה שע"ח שכתב גם כן שנוהגת בכל מקום ובכל זמן, וכן איתא בקרית ספר פי"ד מהל' תפלה שחייבים מן התורה לברך בין במקדש בין בגבולין עיי"ש, ומכל זה מוכח שהחיוב הוי מן התורה אפילו בגבולין, ודלא כהמו"ק, וצ"ע דלכאורה ליכא עבודת צבור בגבולין.

28. ספר עבודת דוד

ועיין בספר עמק ברכה בענין נשיאת כפים שהביא בשם מרן הגרי"ז זצ"ל ששאל את הגר"ח להסוברים שתפלה אינו אלא דרבנן איך יתכן נ"כ בגבולין מדאורייתא הא ליכא עבודה. ותירץ לו דאף להסוברים שתפלה דרבנן היינו דוקא חובת התפלה דאורייתא, דמדאורייתא ליכא חיובא להתפלל, אבל ענין התפלה הוי מדאורייתא לכו"ע ואם התפלל שפיר מקיים מצוה דאורייתא ומקרי עבודה עיי"ש. [ועיין בדברי הגר"ח בחידושי רבינו הלוי על הרמב"ם פ"ד מהל' תפלה]. הנה מבואר בדבריו שגם הוא נקט כמו שכתבנו בשם החתם סופר וכמו ששמע שמהקדן אורה שעבודת התפלה הוי במקום עבודה ממש ומקרי זמן עבודה לענין שחייב בנשיאת כפים מדאורייתא ודלא כמו שהבאנו מהביאור הלכה.

29. ספר כתב סופר על בראשית פרק טו פסוק ה

ויוצא אות החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך... ודרשו רז"ל [במ"ר ב, יח] כאן בעושיין רצונו של מקום אין להם מספר, ובאם אין עושיין רצונו של מקום אז יש להם מספר. ואמרתי לפרש כי באמת אין מספר לישראל, היינו בבחינת ישראל עובדי ה' שומרי תורתו, כי אז כולם מישך שייכים להדדי ובין כולם מתקיימת התורה, כי א"א לכל איש ישראל לקיים כל

התורה ומצותיה, כי הרבה מצות נאמרו לכהנים וישנם מצות בלויים וישנם במלכים שאינם בכל ישראל, ולכן כולם שייכים להדדי, ולכן צריכים שיהיו כגוף אחד באגודה אחת...

כה תברכו את ב"י אמור להם יברכך, נאמרה ברכת כהנים בלשון יחיד כי אין כלי מחזיק ברכה רק כשיש ביניהם שלום ואחדות בלב אחד כאיש אחד, כדכתיב [להלן מו, כז] כל נפש לבית יעקב, וכתיב [שמות יט, ב] ויחן שם נגד ההר בלשון יחיד, כי שם עשו שלום כמ"ש רש"י, והיינו כה תברכו באופן זה תוכלו לברך אותם אמור להם יברכך בלשון יחיד, והיינו כשהם כאיש אחד

30. שו"ע או"ח סימן קכח (מד)

נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא בי"ט, משום שאז שרויים בשמחת י"ט, וטוב לב הוא יברך; מה שאין כן בשאר ימים, אפי' בשבתות השנה, שטרודים בהרהורים על מחייתם ועל ביטול מלאכתם; ואפי' בי"ט, אין נושאים כפים אלא בתפלת מוסף, שיוצאים אז מבהכ"נ וישמחו בשמחת יו"ט (דברי עצמו). וכל שחרית ומוסף שאין נושאים בו כפים, אומר הש"צ: אלהינו ואלהי אבותינו וכו', כדלעיל סוף סי' קכ"ו; ויום הכפורים, נושאים בו כפים כמו בי"ט, ויש מקומות שנושאים בו כפים בנעילה, ויש מקומות אפי' בשחרית:

31. משנה ברורה סימן קכח ס"ק קסו

(קסו) שרורים בשמחת יום טוב - וביה"כ ג"כ נושאים כפים שיש בו שמחת מחילה וסליחה:

32. באור הלכה סימן קכח סעיף א ד"ה כתב בספר

כתב בספר חרדים מ"ע לברך כהן את ישראל שנאמר כה תברכו את בני ישראל וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה' הם נמי בכלל המצוה עכ"ל והביאור האחרונים:

33. קובץ המאור אלול תשס"ט-בענין שומע כעונה

הסבר דין שומע כעונה

ויש להסביר דין שומע כעונה ע"פ דברי התוס' (פסחים צט: ד"ה לא יפחתו). התוס' הביאו ב' דעות אם כל אחד מבני הבית צריך לשתות ד' כוסות או שמא די אם הבעל הבית ישתה הד' כוסות בעד כל בני ביתו.

הגר"ח (מנחם הרי"ז הלוי ה' חו"מ פ"ז ה"ט) הסביר שהמחל' בתוס' תלויה אם עיקר מצות ד' כוסות היא המעשה השתיה או אם עיקר מצות ד' כוסות היא שאמירת ההגדה תהיה על הכוס. לצד הראשון, כיון שהמצוה היא שתיית הכוס, צריך כל אחד ואחד לשתות כוס לעצמו. אבל לצד השני, כיון שהמצוה היא שהאמירה תהיה על הכוס, אם הבעל הבית מוציא את כולם ע"י אמירתו, הם יכולים לצאת מצות ד' כוסות באופן זה ג"כ, שהעיקר היא האמירה ולא השתיה.

אך החזו"א (או"ח ס' כט ס"ק ג) הסביר דברי התוס' באופן אחר. החזו"א הסביר שהמחל' בתוס' תלויה בדין שומע כעונה. החזו"א חקר "הא דאמרינן שומע כעונה, אי פירושו שיוצא במעשה השמיעה לחוד, או שמתייחסים אליו גם הדיבור של המשמיע ע"י שמיעה ויוצא יד"ח בשיתוף השמיעה והדיבור של חברו." כלומר שיש לחקור בדין שומע כעונה, האם הוא יוצא משום שכל דין המצריך דיבור מספיק ג"כ בשמיעה, ולכן אם שמע מאחר יצא ידי חובתו בזה. או שמא כל מה שעשה המשמיע מתייחס אל השומע, כאילו השומע ג"כ עשה כל מה שעשה המשמיע, אפילו שאר תנאי המצוה.

והחזו"א הביא ראיה לצד השני מדין קריאת המגילה. אם שומע כעונה פועל באופן שהשומע יוצא ע"י שמיעה ואין צריך לענייה ממש, אינו יכול לצאת ידי חובת קריאת המגילה, שהרי הוא צריך לקרוא מתוך המגילה. אבל אם כל מה שעשה המשמיע מתייחס אל השומע, כיון שהמשמיע קרא מתוך הכתב, הרי קריאתו מתייחס אל השומע כאילו הוא ג"כ קרא מתוך הכתב.

עוד הביא החזו"א ראיה מקידוש של שבת וי"ט שדינם שצריך לקדש על הכוס, אך נוהגים שרק יש כוס להמקדש. אם שומע כעונה פועל באופן שהשומע יוצא ע"י שמיעה, איך אפשר לצאת בזה, הלוא השומע אין לו כוס והרי הוא כאילו קדש בלא כוס. אך אם שומע כעונה פועל באופן שהשומע מתייחס לכל מה שעושה המשמיע, א"כ כיון ששמע הרי הוא כאילו קדש על הכוס.

וע"פ חקירה זו הסביר החזו"א את דברי התוס'. הדעה שאין בני הבית צריכים כוס לעצמם אלא יוצאים ע"י הכוס של הבעל הבית, סוברת כהצד השני, שע"י שומע כעונה השומע מתייחס לכל מה שעשה המשמיע. לכן, כיון שבני ביתו יוצאים ע"י אמירת ההגדה של הבעל הבית, הרי הם יוצאים גם תנאי המצוה הקשורים לאמירת ההגדה (כאילו יש כוס לעצמם), והיא מצות ד' כוסות. והדעה החולקת סוברת שדין שומע כעונה רק מועיל באופן שהשומע יוצא כאילו הוא ג"כ ענה, אבל לא להתייחס אל כל מה שעשה, ולכן מהני רק לאמירת ההגדה ולא למצות ד' כוסות, והבני בית צריכים כוס לעצמם.¹

שומע כעונה בברכת כהנים

ועיין בבית הלוי (עה"ת סוף ספר בראשית) שכתב שלא מהני שומע כעונה בברכת כהנים שיהא כהן אחד קורא וכולם ישמעו לו משום "דשומע כעונה שייך רק בדבר דאין צריך בו אלא אמריה לחודא. אבל ברכת כהנים דצריך קול רם כאחד האומר לחבירו וכמו דנפקא לן בסוטה מקרא דאמור להם ובזה לא שייך שומע כעונה." כלומר, שמכיון שבברכת כהנים יש דין שהכהנים יאמרו את הברכות בקול רם, והוא מהפסוק "אמור להם," לכן לא מהני דין שומע כעונה.

והחזו"א (שם) הקשה עליו שמכיון ששומע כעונה פועל באופן שכל מה שעושה המשמיע מתייחס אל השומע כאילו הוא ג"כ עשאו, א"כ גם בדין קול רם יש לומר שאם שמע כהן מאחר שהיה מברך בקול רם, הרי השומע ג"כ מתייחס כאילו הוא ג"כ בירך בקול רם וכמו שמצינו לגבי ד' כוסות וקריאת המגילה.

והגר"ח (הובא בהגדה של פסח מבית לוי עמ' קו, וכן הוא בנפש הרב עמ' שב בשם הגרי"ד) יישב דעת הבית הלוי שגם הבית הלוי מודה ששומע כעונה פועל באופן שהשומע מתייחס לכל מה שעשה המשמיע. אולם, דין ברכת כהנים הוא יוצא מן הכלל משום שיש תנאי במצוה זו. באמת, כהן ששמע ברכת כהנים בקול רם, הרי הוא כאילו אמר ברכת כהנים בעצמו בקול רם. אמנם, הטעם ששומע כעונה אינו מועיל הוא משום שהדין של קול רם נובע ממה שחלק ממצות ברכת כהנים היא שהכהן יהיה מצורף עם הישראלים שמברך. ואם הכהן אינו אומר את ברכתו בקול רם, בכדי שהציבור אינם שומעים אותו (ממש), הרי לא יצא ידי המצוה, שאף אם שומע כעונה פועל באופן שהשומע הרי הוא כאילו אמר בקול רם, מ"מ כיון שעדיין חסר הכהן הצירוף עם הציבור, לא יצא ידי חובתו.²

ונראה להסביר המחל' בין הגר"ח והחזו"א. החזו"א סובר שבפסוק "אמור להם," ההדגשה היא על "אמור," שהאמירה היא עיקר המצוה. "להם" הוא רק תנאי באמירה שצריכה להיות בקול רם, שתהיה

¹ בחזו"א אין הכרע אם כוונתו לומר שכיון ששמעו את ההגדה הרי זה כאילו שתו ממש את הד' כוסות, או כוונתו רק לומר שכו"ע סוברים שמצות ד' כוסות היא אמירה על הכוס, אך רק אם השומע מתייחס למשמיע אפשר לומר שיצא ידי אמירה על הכוס ע"י שומע כעונה.

² הנצי"ב (שו"ת משיב דבר) הקשה על הבית הלוי ממקרא ביכורים שדינו ג"כ לאומרו בקול רם ואפ"ה אחד מוציא את חבירו (כנראה שלא הבין כשאר אחרונים שאין שומע כעונה מועיל במקרא ביכורים), א"כ הרי יש ראיה שאין הדין של קול רם מעכב את הדין של שומע כעונה. והגרי"ד תירץ בעד הבית הלוי ע"פ יסוד הנ"ל. הדין של קול רם במקרא ביכורים הוא דין של הידור במקרא ביכורים, ולכן שומע כעונה מועיל. משא"כ הדין של קול רם בברכת כהנים הוא דין של צירוף עם הציבור, ובזה שומע כעונה אינו מועיל.

האמירה להם. ולכן שומע כעונה מועיל שמכין שהשומע מתייחס לקול רם של המשמיע, וגם האמירה של המשמיע היתה מכוונת כלפי העם, הרי זה כאילו השומע בירך את העם בקול רם. משא"כ, הגר"ח הבין שההדגשה היא על "להם", שצריך לאומרו באופן שהישראלים ישמעו, וזוהי עיקר ברכת כהנים. הגזיה"כ היא שבני ישראל ישמעו את ברכת כהנים. האמירה היא רק פעולה אמצעית כדי לאפשר את העם לשמוע.

ונראה להוסיף הסבר לדברי הבית הלוי. עיין בספר הפלאה (כתובות כד:) שכתב "איכא מצות עשה להתברך מן הכהנים ... אע"ג דבתורה אינו מפורש הצווי אלא על העושה, המצוה על שניהם." מבואר מדבריו, שיש מצוה גם על הישראלים להתברך מלבד המצוה על הכהנים לברך. הדבר אברהם (חלק א': לא) הביא ראיה לזה מהירושלמי (הובא בתוס' חגיגה טו. ד"ה יוסי) שכתב שאסור לישראל להסתכל בכהנים בשעת ברכת כהנים משום שע"ז מסיח דעת מן הברכה. ואם אין מצוה על הישראל להתברך, למה יש הקפדה על היסח הדעת, הלוא הכהן עושה מה שצריך לעשות. אלא ודאי, שיש גם מצוה על הישראל להתברך.

ולפי יסוד זה, שיש על הישראל מצוה להתברך, נראה לומר שמקור דין זה הוא מהפסוק "אמור להם." הפסוק דורש שאינו מספיק מה שהכהנים יברכו את העם אלא הפסוק דורש (ברמומז) שגם הישראלים חייבים לבוא להתברך (כלומר, שהם ישתתפו בהמצוה).

החידוש שחידש הגר"ח שברכת כהנים צריך צירוף בין הכהנים והעם מובן ע"פ חידוש ההפלאה שיש חיוב על העם להתברך. המצוה דורשת השתתפות משתף של כהנים וישראלים. ולכן הכהנים צריכים לברך בקול רם באופן שישמעו העם כדי שהכהנים יהיו מצורפים עם העם. הצירוף שנדרש בין הכהנים לעם נובע מחיוב על הכהן לברך וחיוב על העם להתברך. ע"י שיש חיוב לשניהם במצוה זו---ניתן לצרף שני החיובים, והוא ע"י הדין של קול רם. שומע כעונה אינו מועיל כאן משום שהמצוה דורשת ששניהם יצטרפו לצירוף ביניהם ישר (ולא שהישראל יצטרף לכהן ע"י שמיעה מאחר (באופן עקיף)).

ויש לדרות תליית דברי ההפלאה בדברי הגר"ח. אפשר לומר כהגר"ח שברכת כהנים צריך צירוף ולא משום שיש מצוה על הישראל לשמוע אלא מדין מיוחד בברכת כהנים שהכהן צריך להצטרף לעם (כאילו הישראל הוא החפצא של מצוה). מצד שני, אפשר לומר שיש מצוה על הישראל להתברך, ומצוה זו אינה תלויה על שמיעת ברכת כהנים, אלא רק צריך לעמוד שם להתברך, ויוצא אפילו אם לא שמע את הברכות.³ מ"מ אם נסביר את דברי הגר"ח ע"פ ההפלאה, שיטתו מובן יותר.

והאחרונים כתבו עוד טעמים למה אין שומע כעונה מועיל לגבי ברכת כהנים. עיין במועדים וזמנים (ח"ז ס' קפ) שכתב "דברכת אלקינו ית"ש חל על עם ישראל ע"י קול הכהנים דוקא, וא"כ בשומע כעונה אף שמועיל תמיד אבל במציאות אין כאן קול כהנים וכן בשיר דלוי לא נאמר שומע כעונה שצריך הקול ממש דוקא." כלומר, שאף שהכהן השומע יכול להתייחס אל המשמיע באופן שיהיה כאומר בקול רם, מ"מ יש תנאי בברכת כהנים שהקול היוצא צריך להיות קול הכהן ממש, ולכן כהן השומע אינו יכול לצאת מפני שלמעשה קולו לא היה נשמע.

ויש להסביר שאף ששומע כעונה מועיל באופן שהשומע עשה את כל מעשה המצוה, אין שומע כעונה מועיל לקיים כל התנאים הנדרשים לקיום המצוה. ולכן אף אם עשה מעשה המצוה, כיון שבמציאות לא קיים כל התנאים הנדרשים לקיום המצוה, הרי לא קיים את המצוה. ומכיון שיש תנאי בברכת כהנים שהקול יהיה קולו של הכהן, אינו מקיים את המצוה ע"י שומע כעונה.

בשו"ת הר צבי (ס' נז) כתב שאין שומע כעונה מועיל אא"כ החיוב אמירה אינו אלא כלפי עצמו, שאין חיוב שאדם אחר ישמע מה שהוא אומר. אבל אם החיוב אמירה הוא חיוב לומר לאדם אחר שום דבר

³ ולפ"ז צריך לומר שהחשש של היסח הדעת אינו משום השמיעה אלא דין אחר שלא יסיח דעת בשעת הברכה.

אין יוצאים ע"י שומע כעונה. לכן בברכת כהנים שהחויב הוא "אמור להם", שצריך הכהן לכוון אמירתו אל העם, והם צריכים לשמוע אותו, שומע כעונה אינו מועיל.

והביא ההר צבי ראייה לזה ממה ששומע כעונה אינו מועיל בחליצה באופן שאם היבם הוא אלם ואינו יכול לעשות האמירה, אינו יכול לצאת ע"י שומע כעונה. והסביר ההר צבי שמכיון שאמירה זו של היבם היא אמירה אל הב"ד ואל האשה, והם צריכים לשמוע אמירתו, א"כ שומע כעונה אינו מועיל.⁴

עוד הביא ההר צבי ראייה מדין ביכורים, שכבר הבאנו שמהמש' משמע ששומע כעונה אינו מועיל במקרא ביכורים. והסביר ההר צבי שמכיון שמקרא ביכורים הוא אמירה אל הכהן, והכהן צריך לשמוע מה שהוא אומר, שומע כעונה אינו מועיל.

ועיין בקהלות יעקב (ברכות יג) שהסביר כעין דברי ההר צבי. הקה"י כתב "דלא אשכחן דין שומע כעונה אלא במצוות שבין אדם למקום ב"ה, אבל במצוות שבין אדם לחבירו לא אשכחן דין זה דשומע כעונה ... דמה שהצריכה התורה להגיד לחבירו בעיניו לכאורה שהוא עצמו יגיד." כלומר, שמצוות אמירה התלויות במה שאומר לחבירו, שומע כעונה אינו מועיל. ולכן שומע כעונה אינו מועיל בברכת כהנים שהחויב הוא שיכונו לומר אל הישראלים, והוא כדברי ההר צבי. אלא שהחילוק ביניהם הוא שלדעת ההר צבי, הטעם ששומע כעונה אינו מועיל הוא משום שהאחר צריך לשמוע אמירתו כדי (שהמחוייב בדבר יכול) לצאת ידי חובתו. אבל לדעת הקה"י אין זה משום שצריך האחר לשמוע, אלא משום שעצם מהות של המצוה כשהיא מצוה בין אדם לחבירו אינה מתירה לצאת ע"י שומע כעונה. ואפי' לא היה השני צריך לשמוע עדיין לא יועיל שומע כעונה לפי הקה"י.⁵

והקה"י הביא ראייה ליסוד זה ממצות תוכחה, שפשוט ששומע כעונה אינו מועיל לגבי מצות תוכחה. והטעם הוא שמצות תוכחה היא מצוה לומר אל העובר עברה, ולכן היא מצות בין אדם לחבירו ושומע כעונה אינו מועיל.

היוצא מזה הוא שבין לדעת החזו"א ובין לדעת הבית הלוי (לכל ההסברים שהבאנו) שומע כעונה פועל באופן שהשומע מתייחס לכל מה שעשה המשמיע. כל המחל' ביניהם היא מחל' בפרטי ברכת כהנים או בפרטי דיני שומע כעונה.

- א. לפי הגר"ח המחל' היא בהבנת דין קול רם. אם קול רם הוא אחד מפרטי האמירה, יוצא הכהן ע"י שומע כעונה, ואם קול רם הוא דין ששמיעת העם מעכבת את מצות ברכת כהנים, לא יצא הכהן ע"י שומע כעונה כיון שאף אחד לא שמע אותו.
- ב. לפי המו"ז המחל' היא אם יש דין שצריכים לשמוע את קול הכהן. לפי הבית הלוי צריך לשמוע קול הכהן ולכן שומע כעונה אינו מועיל. ולפי החזו"א אין דין שצריך שישמע בדוקא את קול הכהן.
- ג. לפי ההר צבי והקה"י אין דין שומע כעונה במקום שהאמירה היא כלפי אחרים. כיון שברכת כהנים היא אמירה אל העם, שומע כעונה אינו מועיל. ולפי החזו"א צריך לומר שאפילו במקום שהאמירה היא כלפי אחרים שומע כעונה מועיל, או שברכת כהנים אינה בסוג מצוות אלו.

⁴ וע"ע בצל"ח (ברכות כא: ד"ה בא"ד).

⁵ יש להוסיף קצת, שאם שומע כעונה פועל באופן שאפשר לצאת החויב אמירה ע"י שמיעה, י"ל שהטעם ששומע כעונה אינו מועיל בביכורים הוא משום שהגזיה"כ של "ואמרת" דורש שבביכורים המקרא ביכורים יהיה דוקא ע"י אמירה ולא ע"י שמיעה. אבל אם שומע כעונה פועל באופן שכל מה שעושה המשמיע מתייחס אל השומע, הטעם שאינו מועיל בביכורים הוא משום שהאמירה צריכה להיות כלפי הכהן. לפי ההר צבי הכהן צריך לשמוע את המקרא ביכורים. ולפי הקה"י עצם החויב לאומרו כלפי הכהן מעכב את השומע כעונה מלפעול.

34. מהר"ל חדושי אגדות על סוטה דף לח/ב

מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים וכו'. פירוש דבר זה, שהוא יתברך עלת הכל, ואי אפשר לעלה שלא ישפיע, וכאלו הוא דבר מחויב, כי כך ראוי לעלה להשפיע אל אשר הוא עלול לו. והנה ברכת כהנים הוא הברכה והשפע בכל צד, ולכך אמר שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים, כי מתאוה העלה במה שהוא עלה להשפיע, ויותר מזה ממה שהתינוק רוצה לינק האשה [רוצה] להניק, כי כח המשפיע יותר גדול מן המקבל, כי זהו פועל [וזה] מקבל, לכך הקב"ה מתאוה לברכת כהנים, וכמו שאמרו ג"כ (יבמות ס"ד ב') הקב"ה מתאוה לתפילת צדיקים, כי הכל הוא ענין אחד. [ויש לך להבין כל זה ממה שיש ששים אותיות בברכת כהנים נגד ששים גבורים סביב לה (שה"ש ג'), מכח הגבורה הזאת הקב"ה מתאוה לברכת כהנים.] והבן הראייה מה שאמר הכתוב, ושמו שמי, כמו שפירש רש"י ז"ל שהוא צורך גבוה שימת שמו על בני ישראל, וזה מפני שהוא יתברך עלה משפיע לעולם, ולפיכך נקרא דבר זה צורך גבוה ויש לך להבין דבר זה מאוד: